

2-казус

Комила ўзининг ичкиликбоз эрини йўқотиш учун уни заҳарламоқчи бўлади. Шу мақсадда у ичига ўлдирадиган дозада заҳар солиб, иккита котлет тайёрлади. Кечки овқат пайтида Комила заҳарланган котлетларни эрининг олдига қўйди. Аммо эри дўстиникида овқатланганини айтиб, котлетларни емади.

Бўлиб ўтган воқеани ўрганинг, қилмишни юридик таҳлил этинг (объект, объектив томон, субъект ва субъектив томонларини аниқланг).

Жиноят кодекси ҳамда тегишли Олий суд Пленуми қарорига асосланиб, терговчи, адвокат ҳамда суд томонидан қилмишга берилган ҳуқуқий баҳоларнинг ҳар бирини муҳокама қилинг ва унга нисбатан ўз фикрингизни баён этинг.

Давлатнинг энг муҳим вазифаларидан бири инсон ҳақида ғамхўрлик қилишдир. Бинобарин Ўзбекистон Республикаси Конституциясида инсон омили, унинг шахсий ҳуқуқ ва эркинликлари мустаҳкамланган. Конституцияси нормаларида ҳар қандай ҳолатдан қатъий назар, шахснинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари кафолатланган ва ҳимоя қилинган. Чунончи, Конституциямизнинг 13-моддасида “Ўзбекистон Республикасида демократия умуминсоний принципларга асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, кадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади” ҳамда 24-моддасида “Яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқидир. Инсон ҳаётига суиқасд қилиш энг оғир жиноятдир” деб қайт этилган.

Юқоридаги казусни ўрганиб чиқиб, юридик таҳлил этган ҳолда, жиноят таркибининг элементларини аниқлаб оламиз:

Жиноят объекти одам ўлдиришнинг бевосита объекти бошқа кишининг ҳаёти ҳисобланади. Бу ҳолатда Комиланинг эрининг ҳаёти жиноят объекти. Ёшидан, соғлиғи, яшаш тарзидан қатъий назар ҳар қандай кишининг ҳаёти жиноят қонуни билан қўриқланади¹.

Жиноятнинг объектив томони – одам ўлдириш қонунга ҳилоф равишда бошқа шахсни ҳаётидан маҳрум қилишга суиқасдда ифодаланади. Одам ўлдириш моддий таркибли жиноят бўлиб, уни тугалланган деб топиш учун жабрланувчининг ўлими сифатидаги оқибат рўй берган бўлиши лозим. Бундай оқибатнинг рўй бермаганлиги одам ўлдиришни тугалланмаган, одам ўлдиришга тайёргарлик ёки суиқасд деб Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси 25-моддасининг тегишли қисми орқали айбдорни жавобгарликга тортиш учун асос бўлади.

Жиноятнинг субъекти – Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси 97-моддаси 1-қисмида жавобгарлик белгиланган қасддан одам ўлдиришнинг субъекти 14 ёшга тўлган ақли расо жисмоний шахс ҳисобланади. Ушбу ҳолат бўйича жиноят субъекти - Комила.

Жиноятнинг субъектив томони – қасддан одам ўлдиришга суиқасд қилиш фақат тўғри қасд билан содир этилиши мумкин, чунки бунда айбдор ўз қилмишининг ижтимоий хавfli хусусиятини англаган, жабрланувчининг ўлимига кўзи етган ва ўлимини истаган бўлади, бироқ ўлим айбдорга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра юз бермайди. Ушбу жиноятнинг содир этилишида субъектив томондан мотив ва мақсаднинг аҳамияти катта. Мотив ва мақсад қилмишнинг квалификациясига бевосита таъсир кўрсатади. **Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Қасддан одам ўлдиришга оид**

---

¹ Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳуқуқи курси III том. Махсус қисм - 21 бет.

ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги қарорида содир этилган ҳаракатни тўғри баҳолаш ва жазо тайинлаш учун одам ўлдиришнинг сабаблари, мақсади ва усули муҳим аҳамиятга эга эканлигини назарга олиб, судьялар барча ҳолларда бу ҳолатларни аниқлашлари зарурдир. Шунинг билан биргаликда ҳукмда судлар томонидан қилинган ҳулосаларни асословчи аниқ далиллар келтирилиши керак”² деб тушунтириш берилган.

Жиноятни квалификация қилиш учун жиноят таркибининг элементларини аниқлаб олдик. Жиноят кодекси ҳамда тегишли Олий суд Пленуми қарорига асосланган ҳолда терговчи, адвокат ҳамда суд томонидан қилмишга берилган ҳуқуқий баҳоларнинг ҳар бирини муҳокама қилиб, уларга нисбатан ўз фикримизни баён этамиз.

Химоячининг ҳаракатларига ҳуқуқий баҳо берамиз.

Мазкур ҳолат бўйича, химоячининг ҳаракатларига ҳуқуқий баҳо беришда, дастлаб, жиноят қонунида жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтишга тўхталиб ўтамиз. Муайян ҳолларда жиноят содир этишни бошлаган ва тамомлаш учун барча зарур имкониятларга эга бўлган шахс уни содир этишдан қайтадиган бўлса, бу жиноят ҳуқуқида жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш деб топилади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 26-моддаси 1-қисмига кўра жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш жиноятга тайёргарлик кўриш ҳаракатларини тўхтатиш, яни жиноятга тайёргарлик кўриш ва унга суиқасд босқичида мавжуд бўлиши мумкин. У жиноятга тайёргарлик кўриш ҳаракатларини тўхтатишда ифодаланиб, бунда жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш жиноятдан қайтишни келтириб чиқаради ва жиноят содир этишга бевосита қаратилган ҳаракатларни тўхтатиш ёхуд жиноий оқибатларни келтириб чиқаришнинг олдини олишда ифодаланиб, бу жиноят солир этишга қасд қилиш босқичида жиноят содир этишдан қайтишни тавсифлайди. Қонундан жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтишнинг икки асосий аломати келиб чиқади: ихтиёрийлик ва узул кесиллик (қатъийлик)³.

Ихтиёрийлик деганда шахснинг бошлаган жиноий хатти-ҳаракатини ўз хоҳиши билан ҳеч қандай ташқи тасирларсиз охирига етказиш имкони борлигини англаган ҳолда тўхтатиши тушунилади. Ихтиёрий қайтишнинг муҳим шартларидан бири – бу шахснинг жиноятни давом эттириш ва якунига етказишга имкони борлигини англашидир.

Жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтишда **қатъийлик** деганда шахснинг жиноий фаолиятни вақтинча тўхтатганлиги эмас балки охирига

---

² Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентабридаги 13-сонли “ Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги қарори.

³ Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳуқуқи курси I том. Умумий қисм – 246-бет.

етказиш учун тўла имкониятлар борлигини англаган ҳолда жиноий фаолиятни давом эттиришдан бутунлай ва тўлиқ вос кечганлиги тушунилади. Жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтишнинг яна бир зарурий шарти шахс жиноий оқибат келиб чиқишини англаган ҳолда шундай оқибат келиб чиқишининг олдини олишидир.

Ушбу ҳолатда Комила дастлаб эрини қасддан захарлаб ўлдириш мақсадида олдиндан тайёрлаб қўйилган захарни котлетга қўшган ҳолда уни ейиши учун эрини олдига қўйди. Лекин эри дўстиникида овқатланганини айтиб қорни тўқлиги учун котлетни емади ва ижтимоий хавфли қилмиш юз бермади. Яъни ижтимоий хавфли қилмишнинг оқибати жиноят субъектига, яъни Комилага боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра содир бўлмади.

Бу ҳолатда, агарда Комила дастлаб эрини захарлаб ўлдириш учун захарланган котлетни тайёрлаб, уни эрининг олдига қўйишидан олдин жиноят содир этишга бевосита қаратилган ҳаракатларни ёхуд жиноий оқибатларни келтириб чиқаришнинг олдини олиши мумкин бўлган жиноий хатти-ҳаракатини ўз хохиши билан ҳеч қандай ташқи тасирларсиз ҳамда охирига етказиш учун тўла имкониятлар борлигини англаган ҳолда жиноий фаолиятни давом эттиришдан бутунлай ва тўлиқ вос кечганда, бу ҳолатда ЖКнинг 26-моддаси қўлланилиб, Комиланинг жавобгарлиги истисно этилиши мумкин эди.

Юқорида келтириб ўтилганлардан хулоса қилиб химоячининг Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 26-моддаси бўйича Комиланинг ҳаракатларини жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш деган ҳолда таснифлаши асоссиз деб ҳисоблаймиз.

Терговчининг ҳаракатларига ҳуқуқий баҳо берамиз.

Ушбу ҳолатда жиноятни квалификация қилишда Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 25, 97-моддаси 1-қисмини қўллашнинг тўғри деб ҳисоблаймиз ҳамда янада аниқроқ кўриб чиқадиган бўлсак, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 25-моддаси 2-қисми ва 97-моддаси 1-қисми бўйича квалификация қилинади.

ЖК 25-моддаси 2-қисмига кўра, қасддан содир этиладиган жиноят бошланиб, шахсга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра охирига етказилмаган бўлса, жиноят содир этишга суиқасд деб топилади.

Жиноий фаолиятининг мазкур босқичи жиноятга тайёргарлик кўриш босқичи (25-модда 1-қисми)га нисбатан ижтимоий хавфи юқорироқ, бунда тайёргарлик босқичидан фарқли равишда конкрет жиноят содир этиш учун шароит яратилмасдан, балки уни содир этишнинг бевосита бошланиши, унинг объектив томонининг қисман бажарилиши туфайли жиноят қонуни билан қўриқланадаган объектига тажовуз қилинади ва зарар етказиш хавфи

вужудга келади. Қонунга хилоф бўлган ижтимоий хавфли қилмишни содир этиш хавфи ёки ижтимоий хавфли оқибатнинг юз бериши реал бўлиб қолади. Аммо жиноят шахсга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра охирига етказилмайди. Бошқача қилиб айтганда суиқасд бу қасддан содир этилган жиноятнинг тугалланмай қолиши ёки айбдор истаган оқибатнинг рўй бермаслигидир.

ЖК 25-моддаси 3-қисмига кўра жиноятга тайёргарлик кўрганлик ва жиноят содир этишга суиқасд қилганлик учун жавобгарлик ҳам ушбу Кодекс Махсус қисмининг тамом бўлган жиноят учун жавобгарликни белгиловчи моддасига мувофиқ ҳал қилинади. Шунга кўра терговчининг ЖК 97-моддаси 1-қисми бўйича квалификация қилишини асосли деб ҳисоблаймиз.

Мазкур ҳолат бўйича Суд томонидан бирор бир ҳуқуқий баҳо берилганлик ҳолати мавжуд бўлмаганлиги сабабли, суднинг ҳаракатларига тўхталиб ўтилмади.

Ушбу казусга хулоса қилиб айтадиган бўлсак, уни қуйидагича, яъни Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 25-моддаси 2-қисми ва 97-моддаси 1-қисми билан квалификация қилиниши тўғри деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Т-2018. “Адолат”
2. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси. Т – 2018. “Адолат”.
3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентабридаги 13-сонли “Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги қарори.

Дарсли ва ўқув қўлланмалари:

4. Рустамбоев М.Ҳ. Жиноят ҳуқуқи (умумий қисм). Олий Ўқув юртлари учун дарслик.-Т.:”Илм зиё”,2005.-246-бет.
5. Рустамбоев М.Ҳ. Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳуқуқи курси. Махсус қисм. III том. -Т.:”Илм зиё”,2005.-21-бет.

Интернет сайтлари:

1. Lex.uz
2. Norma.uz
3. Gov.uz